

İBRAHİM EL-KÛNÎ'NİN ROMANLARINDA TANNİS VE ATLANTİS EFSANESİ

The Myth of Tannis and Atlantis in Ibrahim al-Qūnī's Novels

Metin PARILDI

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Kayseri, Türkiye.
Prof., Erciyes University Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Kayseri, Türkiye.
mparildi@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2551-736X

Mücahit TANRIBUYURDU

Öğr. Gör., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Kırşehir, Türkiye.
Lecturer, Kırşehir Ahi Evran University Faculty of Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Kırşehir, Türkiye.
m.tanribuyurdu@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7291-7550

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 17 Ocak / January 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 21 Mart / March 2024

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June 2024

Cilt / Volume: 25 **Sayfa / Pages:** 15-41

Atıf / Citation: Parıldı, Metin – Tanrıbuyurdu, Mücahit. "İbrahim El-Kūnī'nin Romanlarında Tannis ve Atlantis Efsanesi [The Myth of Tannis and Atlantis in Ibrahim al-Qūnī's Novels]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]*-Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER] 25 (Haziran / June 2024): 15-41.

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1421570>

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Metin PARILDI, Mücahit TANRIBUYURDU**).

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Öz

Bu makale, Libya asıllı ünlü Arap yazar İbrahim el-Kûnî'nin romanlarında işlediği, Tuareg kültüründe merkezi bir yeri olan Tannis ve Atlantis efsanesini incelemektedir. Bu efsane, dünya tarihinde çok ünlü ve önemli bir efsane olan Atlantis efsanesiyle bazı benzerlikler taşımaktadır. Ancak Tannis ve Atlantis efsanesi neredeyse hiç tanınmayan bir kavim olan Tuareglerin yaşamını, tarihini, inançlarını ve kültürünü biçimlendirmede büyük bir rol oynamıştır. Makalede, el-Kûnî'nin Tannis ve Atlantis efsanesine değindiği romanları incelenmiştir. Romanlardaki efsanevi unsurlar, karakterler, mekânlar, olaylar ve temalar, efsanenin ilk yazılı orijinal kaynağı olan Platon'un *Diyaloglar*'ındaki şekliyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca, efsanenin Tuareg kültürüne ve el-Kûnî'nin edebi tarzına yaptığı etkiler, diğer akademik çalışmalar ve kaynaklarla desteklenmiştir. Makale, Tannis ve Atlantis efsanesinin, dünyaca bilinen Atlantis efsanesiyle benzerlikler taşısa da aynı efsane olmadığını göstermiştir. Tannis ve Atlantis efsanesi, Tuareglerin dini inancını şekillendirmede merkezi bir role sahip olmuştur. Aynı zamanda, tarih ve sosyal hayat açısından da Tuareglerin hayatına etki etmiştir. El-Kûnî, bu efsaneyi romanlarında etkili bir şekilde kullanarak, hem Tuareg hayatını gerçekçi bir şekilde sunmuş hem de mensubu olduğu Tuareg toplumunun tarihini, inançlarını ve kültürünü koruma ve tanıtma imkânı oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Çağdaş Arap Edebiyatı, İbrahim el-Kûnî, Tuaregler, Tannis ve Atlantis Efsanesi.

Abstract

This article examines the myth of Tannis and Atlantis, a central myth of the Tuareg culture, which the famous Libyan Arab writer Ibrahim al-Qûnî explores in his novels. This legend bears some similarities with the legend of Atlantis, a very famous and important legend in world history. However, it has played a major role in shaping the life, history, beliefs and culture of the Tuareg, an almost unknown tribe. In the article, al-Qûnî's novels in which he touches on the myth of Tannis and Atlantis are examined. It compares the mythical elements, characters, settings, events and themes of the novels with the first original written source of the myth, Plato's *Dialogues*. Furthermore, the influence of the legend on Tuareg culture and al-Qûnî's literary style is supported by other academic works and sources. The article has shown that the myth of Tannis is not the same myth as Atlantis, even though it bears similarities to the well-known myth of Atlantis. The myth of Tannis and Atlantis have played a central role in shaping Tuareg religious belief. At the same time, it has affected the lives of the Tuareg people in terms of history and social life. By using this legend effectively in his novels, al-Qûnî has not only presented Tuareg life in a realistic way, but also created the opportunity to preserve and promote the history, beliefs and culture of the Tuareg community to which he belongs.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Contemporary Arabic Literature, Ibrahim al-Qûnî, Tuaregs, The Myth of Tannis and Atlantis.

Giriş*

Makale, İbrahim el-Kûnî'nin romanlarında sıkça değindiği “Tannis ve Atlantis” efsanesini ele almaktadır. Tuareg halkının en önemli efsanelerinden biri olan “Tannis ve Atlantis” efsanesi Tuareg kabilesinin tarihi, dini ve kültürel boyutlarına ışık tutmaktadır. Efsane ile Tuareg kabilesinin ilişkisi makalenin özünü oluşturmaktadır. Bunun yanında isim benzerliğinden dolayı Yunan mitolojisindeki “Atlantis” efsanesi ile Tuareg mitolojisindeki “Tannis ve Atlantis” efsaneleri benzer ve farklı yönlerden karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Konu, el-Kûnî'nin romanları üzerinden ele alınmaktadır. Dolayısıyla konunun kapsamı yazarın romanlarıyla sınırlı tutulmuştur.

Libya romanının 1960'lı yılların başında ortaya çıktığı kabul edilir. Zira ilk Libya romanı olduğu iddia edilen Muhammed Ferîd Seyyâle'nin (öl. 2008) *İtirâfâtü insân* isimli romanı 1961 yılında yayımlanmıştır.¹ Libya romanının Mısır romanıyla kıyaslandığında oldukça geç sayılabilecek bir dönemde ortaya çıkması Libya'nın uzun yıllar yaşadığı işgallerle ve bununla bağlantılı olarak Libya'da petrolün bulunduğu zamana kadar süren aşırı yoksullukla ilişkilendirilir.²

Arap romanında çöl, üzerinde neredeyse hiç durulmayan temalardan biridir. Çölü romanlarında ana mekân olarak kullanan ilk Arap romancı Abdurrahman Münîf'tir.³ Fakat “çöl romanı” denilen türün kurucusu İbrahim el-Kûnî'dir. Çünkü o, çölü ve içindeki tüm unsurları neredeyse romanlarının tamamında ele alan dünyadaki tek romancıdır. Bundan dolayı el-Kûnî çöl romanının “manevi babası” olarak kabul edilir.⁴

* Bu makale, Prof. Dr. Metin Parıldi danışmanlığında Öğr. Gör. Mücahit Tanrıbuyurdu tarafından hazırlanan *İbrahim el-Kûnî'nin 'el-Husûf' Adlı Roman Dörtlemesi Üzerine Bir İnceleme* başlıklı doktora tezi (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Devam Eden Doktora Tezi” esas alınıp gözden geçirilerek hazırlanmıştır.

¹ Bin Uğayden Hayat, *Álemu's-serdi fî rivâyeti's-Sehara C: 1-2 li İbrahim el-Kûnî* (Guelma: Cami'a 08 May 1945, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 23.

² Su'âd el-Meşşât es-Sâih, “er-Rivâyetü'l-Lîbiyye: en-Neş'e ve't-Tatavvur”, *Mecelle el-Akâdemîyye li'l-Ulûmi'l-İnsâniyye ve'l-İctimâ'iyye* 9 (2015), 63.

³ Roger Allen, “er-Rivâyetü'l-Arabiyye ve't-Terceme”, *er-Rivâyetü'l-Arabiyye* (Kuveyt: el-Meclisü'l-Vatâniyyü li's-Sekâfe ve'l-Funûn ve'l-Âdâb, 2008), 1/137.

⁴ 'Ukkâzî Şerîf, *es-Sahrá ve tákâtühü't-termîziyye fî a'mâli İbrahim el-Kûnî* (Vurkla: Cami'a Kâsidi Mirbâh, Doktora Tezi, 2018), 7.

Libyalı edebiyatçı İbrahim el-Kûnî, 1948 yılında Libya'nın güneyindeki Gadamis ili sınırları içinde dünyaya gelmiş, ilk ve orta öğrenimini Gadamis ve Sebha illerinde tamamladıktan sonra 1970 yılında yükseköğrenim için Rusya'ya gitmiştir. 1977 yılında Moskova'daki Uluslararası Gorki Edebiyat Akademisi'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. Genç yaşlarda yazı hayatına başlayan el-Kûnî pek çok dergi ve gazetede yazarlık yapmıştır. Rusya, Polonya ve İsviçre'deki Libya büyükelçiliklerinde çeşitli görevlerde bulunan⁵ el-Kûnî, şu anda İspanya'da yaşamakta ve yazın hayatına devam etmektedir.

Hikâye yazmaya gençlik döneminden itibaren başlayan el-Kûnî, ilk romanını 1989 yılında yazmıştır. Edebiyatın yanında tarih, felsefe ve dil ilimleriyle de ilgilenen yazar seksenden fazla eser ortaya koymuştur. Sekiz dil bilen yazar⁶ ulusal ve uluslararası pek çok ödüle layık görülmüştür.⁷

El-Kûnî'nin romanlarında odak nokta mensubu olduğu Tuareg kabilesi ve bu kabilenin yaşadığı Büyük Sahra Çölü'dür. Çöl ortamını ve bu ortamda yaşayan Tuareglerin kültürünü dünyanın dikkatine sunan el-Kûnî özellikle Batı âleminde büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. O, daha önce pek bilinmeyen, dünyadan izole bir kavmin tüm kültürel unsurlarını romanlarında ele almıştır. Böylece hem mensubu olduğu kabileyi gerçekçi bir şekilde dünyaya tanıtmış hem de unutulmaya yüz tutmuş bir medeniyetin varlığının sürdürülmesine katkıda bulunmuştur.

El-Kûnî'nin mensubu olduğu Tuaregler Sahra Çölü'nde göçebe olarak yaşayan, saf ve temiz, doğası bozulmamış bir kabiledir. Müslüman olan Tuareglerin eski dinlerine ait bazı unsurları halen yaşattıkları bilinmektedir.⁸ Bu durum el-Kûnî'nin eserlerinde açıkça kendini göstermektedir.

⁵ İlhâm Mukadder - Sîhâm Hâcîh, *el-Bünyetü's-serdiyye fi rivâyeti "el-Verem" li İbrahim el-Kûnî* (Mîsîla: Camî'a Muhammed Budiyâf, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 8, 9.

⁶ ed-Dâviye Berik, "Usturatü'l-Fezâi's-Sahrâvi fi Rivâyâti İbrahim el-Kûnî", *Mecelle Cili'd-Dirâsâti'l-Edebiyye ve'l-Fikriyye* 68 (2021), 95.

⁷ Editör, "İbrahim el-Kûnî", *Sheikh Zayed Book Award* (2008).

⁸ Elena Imen Carruba, "Mythical Realism in North African Fiction: Ibrahim Al-Koni's Gold Dust and The Bleeding of the Stone", *Journal of Comparative Literature and Aesthetics* 41/1-2 (2018), 105.

Genel kaniya göre, tarih öncesi dönemlerde yaşayan insanlar, bir taraftan doğada meydana gelen ve kendilerini zor durumda bırakan, anlayamadıkları olayları açıklamak ve anlamlandırmak, diğer yandan da hayat, ölüm ve varlıkla ilgili sorularına cevap bulmak için efsaneler oluşturmuşlardır.⁹ Göçebe hayat tarzını sürdüren Tuareglere ait pek çok efsane bulunmaktadır. Zira hem yaşadıkları hayat tarzı hem yaşadıkları ortam efsane üretmeye uygundur. Büyük çoğunluğu göçebe hayat süren Tuaregler diğer göçebe toplumlar gibi inanç ve kültürlerini efsaneler, destanlar ve halk hikâyeleri aracılığıyla sözlü olarak nesilden nesile aktararak korumaya çalışmışlardır. İşte el-Kûnî'nin romanlarının ana unsurlarından biri, bu topluluğun efsaneleridir. El-Kûnî, çocukluğunda büyüklerinden dinlediği Tuareg efsanelerini yazarlığa başladıktan sonra tekrar dinlemek üzere Büyük Sahra Çölü'nde dolaşmış ve bu sözlü edebiyattan derlediği hikâyelere eserlerinde yer vererek onları ölümsüzleştirmiştir.¹⁰

Bu çalışmanın temel amacı el-Kûnî'nin romanlarında aktardığı “Tannis ve Atlantis” efsanesinin Tuareg kültürüne olan etkisini ortaya koymak ve bu romanlar üzerinden, özellikle din, kültür ve tarih açısından, bu efsanenin Tuareg toplumundaki yerini ve tesirini belirlemektir. Ayrıca bu efsanenin güncel Tuareg yaşantısındaki tezahürlerini ele almak da çalışmanın amaçlarındandır. Eski dönemlerde yaşamış olan Tuareglerin en büyük tanrıçası olan “Tannis” inancı, Tuareglerin tarihlerinin ve soylarının temeli olan “İlk Ata” ve “Kayıp Cennet Vav” efsaneleri, en belirgin kültürel farklılıkları olan erkeklerin yüzlerini kapamaları ve anaerkil sosyal yapılarıyla “Tannis ve Atlantis” efsanesi arasındaki derin bağlantıları gözler önüne sermek yine makalenin amaçları arasındadır. Ayrıca, Tuareg kültüründeki “Tannis ve Atlantis” efsanesi ile Yunan kültüründeki “Atlantis” efsanesinin karşılaştırması da amaçlanmaktadır. Yine iki farklı kültüre ait efsanelerin benzer ve farklı noktalarını tespit ederek bu iki efsanenin aynı efsane olup olmadığı sorusuna cevap aranacaktır.

⁹ Mihâil Mes'ûd, *el-Esâtîru ve'l-mu'tegadâtü'l-Arabîyye* (Beirut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1994), 16-17.

¹⁰ İbrahim el-Kûnî, *Anûbîs* (Beirut: el-Müessesetü'l-Arabîyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2002), 5.

Tuareg halkının “Tannis ve Atlantis” efsanesinin, Tuareg kültürü, dini ve tarihi üzerinde çok büyük etkiye sahip olduğu; efsanenin etkisinin, Tuareg halkı Müslüman olduktan sonra da varlığını sürdürdüğü ve Tanrıça Tannis inancının canlılığını korumaya devam ettiği tespit edilmiştir. Efsanenin Tuareg versiyonuyla Yunan mitolojisindeki “Atlantis” efsanesi arasında benzer pek çok nokta olmasına rağmen iki efsane arasındaki farklı noktalar, ikisinin aynı efsane olmadığı görüşünü desteklediği kanaatini uyandırmıştır. İbrahim el-Kûnî'nin romanlarında işlediği “Tannis ve Atlantis” efsanesinin değerlendirmesi yapılırken bahsi geçen hususlara dikkat edilerek konu, “Tannis ve Atlantis Efsanesi”, “Platon ve el-Kûnî'de Atlantis Efsanesi”, “Atlantis ve Kayıp Cennet: Vav”, “Tannis ve Atlantis Efsanesinin Dini Etkisi” ve “Tannis ve Atlantis Efsanesinin Kültürel Yansımaları” başlıkları altında ele alınmıştır.

1. Tannis ve Atlantis Efsanesi

İbrahim el-Kûnî'nin romanlarında sıkça kullandığı en önemli efsanelerden biri Tannis ve Atlantis efsanesidir. Bu efsanenin Tuaregler nezdinde önemi çok büyüktür. Tuareglerin tarih, inanç ve kültürlerini aktarmaları yanında, kökenlerinin ilahi bir varlığa dayandığını bu efsaneyle ispat etme yoluna gitmeleri¹¹ ve böylece kendi asaletlerini ve üstünlüklerini gerekçelendirmiş olmaları, efsanenin önemini artırmaktadır. Bu efsanenin Tuaregler açısından ne denli önemli olduğunu el-Kûnî şöyle ifade eder: “Eğer Odyssea ve İlyada destanları olmasaydı eski Yunanlıların dinleri hakkında fazla bir şey bilemezdik. Aynı şekilde eğer Tannis ve Vannis destanı olmasaydı Tuareglerin atalarının dinlerini bilemezdik.”¹²

El-Kûnî özelde Tannis ve Atlantis efsanesiyle genelde romanlarında yer verdiği diğer efsaneler ve hikâyelerle mensubu olduğu Tuareg kabilesinin kültürel birikimini kayıt altına almaya çalışır. Bu kabile göçebe bir hayat sürdürdüğü için neredeyse yazılı bir belgeye sahip değildir.

¹¹ İbrahim el-Kûnî, *Merâsî Ülis* (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2004), 94.

¹² İbrahim el-Kûnî, *Sevbün lem yüdenmes bi semmi'l-hiyât* (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2012), 9.

Kabile, inanç, tarih ve kültürel birikimini şifahi olarak nesilden nesile efsaneler ve halk hikâyeleri formunda aktarmıştır. Bu efsanelerin ve hikâyelerin derlenmesi ve yazıya aktarılması ilk defa el-Kûnî'nin eliyle oluşmuştur. El-Kûnî, neredeyse tüm yazarlık hayatını Tuareg kabilesi ve onun kültürüne adanmış ve Tuaregleri dünyayla buluşturma misyonu yüklenmiştir. Yazılı kültürü olmayan ve Büyük Sahra Çölü'nde modern dünyadan kopuk olarak yaşayan Tuareglerin kültürü el-Kûnî sayesinde kayıt altına alınmıştır. Böylece bu çok bilinmeyen medeniyetin koruma altına alınmasında ve varlığını sağlam bir şekilde sürdürmesinde el-Kûnî'nin çalışmaları müstesna bir yere sahiptir.

El-Kûnî, Tannis ve Atlantis efsanesine çoğu romanında yer vermiştir. Kimi zaman efsanenin bir bölümünü aktararak kimi zaman da efsanenin başkahramanı Tannis'e bir şekilde temas ederek bu efsaneyi romanlarının ana unsurlarından biri olarak kullanmıştır. Yazar, roman yazmaya başlamadan önce hikâye kitapları da yazmıştır. Bu efsane onun hikâyelerinde de işlediği başlıca konu ve öykülerdendir.¹³ O, bu efsaneye romanlarından önce hikâyelerinde temas eder. Dolayısıyla bu durum Tannis ve Atlantis efsanesinin Tuareg kültüründeki önemini ve yazar için değerini gösteren bir başka unsurdur.

El-Kûnî, romanlarında efsanenin kahramanlarını Tannis ve Atlantis şeklinde isimlendirirken bu isimler efsanenin genel adı olarak da kullanılmıştır. O, bazı romanlarında efsanenin kahramanlarının adını "Tannis ve Atlantis" olarak zikrederken¹⁴ bazı romanlarında ise "Tannis ve Vannis"¹⁵ şeklinde ifade eder. Bunlar aynı efsanenin farklı rivayetleri olduğunu göstermektedir. Benzer bir durum Tannis ve Tannit isimleri için de geçerlidir. El-Kûnî birkaç yerde Tannis ve Tannit'in aynı kişi/tanrıça olduklarını belirtir. Hatta aynı bölüm içinde Tannis ve Tannit kelimelerini peş peşe kullanarak bu iki ismin aynı varlığı ifade ettiğini göstermek ister.¹⁶

¹³ İbrahim el-Kûnî, *er-Rabbetü'l-haceriyye* (Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1992), 114-115.

¹⁴ İbrahim el-Kûnî, *el-Bi'r* (Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1991), 45.

¹⁵ İbrahim el-Kûnî, *el-Bahs ani'l-mekâni'd-dâi'* (Beirut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2003), 174.

¹⁶ İbrahim el-Kûnî, *Nâkatullah* (Beirut: Dâru Suâl li'n-Neşr, 2015), 23, 41; İbrahim el-Kûnî,

El-Kûnî, Tannis ve Atlantis efsanesine *el-Husûf* roman serisinin birinci cildinde, 1989 yılında yazdığı ilk romanı *el-Bi'r*'de yer vererek bu efsanenin önemini göstermiştir. Ayrıca tüm romanları içinde bu efsaneyi baştan sona bir bütün olarak anlattığı tek romanı yine *el-Bi'r*'dir.¹⁷ Yazar bir nevi romancılık hayatına Tannis ve Atlantis efsanesiyle başlar.

Efsane, Tannis ve Atlantis isimli biri kız diğeri erkek iki kardeşin yine kendileri gibi kız-erkek kardeş olan arkadaşlarıyla çölde kaybolmalarıyla başlar. Susuz ve aç kalan kardeşlerden büyük olan kız kardeşlerden ikisi erkek kardeşlerini kesip etlerini yiyerek açlıktan ölmekten kurtulmaya çalışırlar. Ama hala çölde kayıptırlar. Erkek kardeşlerin etleri biten kızlar bu kez Tannis'e sıranın onda olduğunu söyleyerek erkek kardeşi Atlantis'i kesmesini isterler. Tannis buna yanaşmaz ve kendi baldırından kestiği etlerle iki arkadaşına olan diyetini öder. Bu olaydan sonra arkadaşlarıyla yollarını ayırır, kardeşi Atlantis'le birlikte çölde başka bir yöne gider. Bir süre sonra bir vaha karşılına çıkar. Vahaya uğrayan bir Emir Tannis'i görür ve âşık olur. Onunla evlenir. Tannis önce hem kendisini hem de kardeşi Atlantis'i öldürmek isteyen Emir'in ilk karısını öldürür. Sonra kardeşi Atlantis'i öldürmek isteyen kocası Emir'i öldürür. Daha sonra Tannis av esnasında yolunu kaybedip çölde susuzluktan ölen kardeşi Atlantis'in intikamını çölden almak için bir kuyu kazdırır. Bu kuyuya Atlantis adını verir. Bu kuyudan fişkırان su tüm çölü suya boğar. Çöl yeşillenir, dereler ve göllerle dolar. Toprak sulandığı için bereketlenir. Yemyeşil ova ve vadilerle süslenen Büyük Sahra Çölü dünyanın merkezi haline gelir. Tannis Atlantidâ/Atlantis denilen büyük ve güçlü bir imparatorluk kurar ve kırk yıl yönetir.¹⁸

Tannis öldüğünde daha önce hiç yaşanmamış bir olay meydana gelir. Diğer yıldızlar aya saldırır ve ilk kez ay tutulması yaşanır. Ayın torunu Tannis'in ölümünden kırk gün sonra yıldızlar arasındaki savaştan dolayı Atlantidâ topraklarında şiddetli kasırgalar ve kum fırtınaları başlar. Kırk gün süren bu kum fırtınaları sonucunda Büyük Atlantidâ İmparatorluğu çöl kumlarının altında kalarak yok olur. Bu imparator-

Ma'zûfetü'l-evtâri'l-mezmûme (Beyrut: Dâru Suâl li'n-Neşr, 2016), 86.

¹⁷ el-Kûnî, *el-Bi'r*, 46-56.

¹⁸ el-Kûnî, *el-Bi'r*, 55.

luktan geriye sadece bu efsane, Tanrıça Tannis inancı ve bir de Atlantis kuyusu kalır.

Efsanenin *el-Husûf* roman serisiyle bağlantısı çok güçlüdür. Bu efsane roman serisinin akışını belirleyen en temel unsurlardan biridir. Efsanede zikredilen Atlantis kuyusu, serinin başkahramanı olan Şeyh Ğûmâ'nın kabilesinin çölde ikamet ettiği yerdeki tek su kaynağıdır. Kuyudaki su kuruyunca kabile vatanını terk edip bir vahaya yerleşmek zorunda kalır. Ayrıca serinin ilk cildinin ismi “el-Bi'r” kuyu demektir. Bu da doğrudan Atlantis kuyusuna işaret eder. Serinin birinci cildinde olayların merkezinde Atlantis kuyusu vardır. Atlantis kuyusunun suyunun kuruması kabileyi vahaya göçmeye zorlar ki serinin ikinci cildinin ismi de “el-Vâha”dır. Diğer taraftan serinin ismi “Ay Tutulması” anlamında “el-Husûf”tur. Bu ismin de efsanedeki Kraliçe Tannis'in ölümü üzerine ilk kez yaşanan ay tutulmasıyla birebir ilişkili olduğu çok açıktır. Diğer taraftan efsanedeki Kraliçe Tannis ile roman serisinin başkahramanının rolü arasında benzerlik kurulmaktadır. Tannis'in varlığı Atlantidâ İmparatorluğu'nun devamının garantisidir. Aynı şekilde Şeyh Ğûmâ da kabilesinin gelenek ve göreneklerine bağlı kalarak varlığını sürdürmesinin garantisidir. Tannis ölünce krallığı yok olmuştur. Seri Şeyh Ğûmâ'nın ölümüyle kabilesinin olumsuz anlamda büyük bir değişim ve dönüşümün eşiğinde olduğunu hissettirmektedir.

2. Platon ve el-Kûnî 'de Atlantis Efsanesi

En eski uygarlıklardan olan Yunan ve Mısır medeniyetlerinin birbirinden etkilendiği bilinmektedir. Platon'un *Diyaloglar*'ı bunu ortaya koymaktadır. Zira Solon, Atlantis efsanesini ve kendi vatanının tarihiiyle ilgili bilmediği hususları Mısırlı bir rahipten dinlemiştir. Yine tarihi veriler Libya'nın ve bu topraklarda yaşayan insanların hem Fenike hem de Mısır medeniyetleriyle ilişkisi olduğunu göstermektedir.¹⁹ Atlantis efsanesi özelinde bu efsanenin kaynağı olarak Yunan mitolojisi kabul edilir. Ama bununla beraber Atlantis efsanesine konu olan medeniyetin

¹⁹ Charles-André Julien, *Târihu İfrîkiyyâ eş-şimâliyye*, çev. Muhammed Mezâlî - el-Beşîr bin Sellâme (b.y.: el-Müessesetü Tâvâlt es-Sekâfiyye, 2011), 60, 74.

nerede kurulduğuna dair pek çok farklı teoriler ileri sürülmüştür. Bu teoriler arasında en çok taraftarı olanlardan biri Atlantis medeniyetinin Büyük Sahra Çölü'nde/Kuzey Afrika'da kurulduğunu ileri süren teori-
dir.²⁰ Bu teoriyi ileri sürenler Büyük Sahra'nın M.Ö. 10000 yıllarında Atlantis efsanesinde anlatılan mekâna benzer verimli ve bereketli topraklara sahip, ormanlar ve ırmaklarla dolu bir bölge olduğunu ortaya koyan araştırmaları delil gösterir.²¹ Ayrıca Herodot tarihinde Libya ve Libyalılardan bahsederken Kuzey Afrika'da bir sıradağın adının Atlas²² olduğunu ve orada yaşayanların kendilerine özel isim almayıp sadece "Atlantlar" dediklerini aktarır.²³ Bu bilgiler de Atlantis efsanesinde bahsedilen uygarlığın Kuzey Afrika'da olduğunu iddia edenlerin görüşlerini desteklemek için kullandıkları argümanlardır. El-Kûnî de Atlantis medeniyetinin Büyük Sahra'da, Cerementlerin dolayısıyla Tuareglerin yaşadığı bölgede varlık sahnesine çıktığına inanır.

El-Kûnî'nin aktardığı Tannis ve Atlantis efsanesinin dünyaca bilinen Atlantis efsanesini çağrıştırdığı açıktır. Yazar her ne kadar efsaneye doğrudan "Atlantis Efsanesi" demese de Tuareg efsanesindeki erkek kardeşin "Atlantis" adını taşıması meşhur Atlantis efsanesine çok açık bir göndermedir. Bu yüzden iki efsane arasındaki benzer ve farklı noktalara temas etmek konunun açıklık kazanması açısından gereklilik arz eder.

Klasik Atlantis efsanesinin yazıya geçirilmesi Tuareg efsanesine göre çok önce gerçekleşmiştir. Yunan mitolojisindeki Atlantis efsanesi ilk kez milattan önce 429-347 yılları arasında yaşamış Platon'un *Timaieus* ve *Critias* adlı diyaloglarında geçer.²⁴ Platon'un Solon'a (M.Ö. 640-560) dayandırarak aktardığına göre Atlantis devletinin varlığı Solon'un ya-

²⁰ Charles Berlitz, *Atlantis'in Esrarı*, çev. Belkıs Çorakçı (b.y.: Milliyet Yayınları, 1976), 183.

²¹ Julien, *Târihu İfrîkiyyâ eş-şimâliyye*, 43.

²² Platonun "Kritias" diyalogunda aktardığına göre Poseidon'un insan bir kadınla evlenmesinden doğan en büyük çocuğuna "Atlas" adı verildi. Dolayısıyla Kuzey Afrika'daki Atlas Dağları ile Atlant'isin ilk kralının adının Atlas olması üzerinden Atlantis'in Kuzey Afrika'da olduğu iddia edilmektedir. Bk. Platon, *Kritias*, çev. Erol Güneş - Lütfi Ay (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2001), 11.

²³ Herodotos, *Herodot Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1973), 315.

²⁴ Hamdullah Arvas, "Peygamber Kıssalarının Asliyeti Meselesi: Neden Atlantis Efsanesi Nuh Tufanının Aslı Değildir?", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/25 (Aralık 2020), 582.

şadığı dönemden 9000 yıl, günümüz itibarıyla da yaklaşık 11500 yıl öncesine dayanmaktadır. Solon, Atlantis efsanesini Mısırlı bir rahipten duymuştur.²⁵ Platon'dan önce kayıtlı hiçbir antik yazılı metinde Atlantis efsanesine değinilmemiş olması bu efsanenin Platon tarafından kurgulanmış bir efsane olduğu iddiasının ileri sürülmesine neden olmuştur.²⁶

Tuareglere ait olan Tannis ve Atlantis efsanesinin ilk kez yazıya geçirilmesi ise el-Kûnî tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu efsane Tuareglerin ataları olan Cerementlerden nakledilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Cerementler ise yaşadıkları yer olan Güney Libya bölgesindeki kayalara çizilmiş resimler üzerine yapılan araştırmalar neticesinde en az M.Ö. 1000 yıllarında yaşadığı tahmin edilen bir kavimdir. Bu kavimden yazılı olarak ilk bahseden Herodot'tur.²⁷ Yine kaya resimleri bölgedeki insan varlığını M.Ö. 6000 yılına kadar götürmektedir.²⁸ Bu da efsanenin geçmişinin Cerementlerden önceki bir zamana dayandığı ihtimalini gösterir. Fakat yazarın kendisi Atlantis efsanesinin Tuareg rivayetini M.Ö. 3000 yıllarına dayandırır.²⁹

Platon'a göre Atlantis, Atlas Okyanusu'nda bulunan büyük bir adadır. Burada yaşayan insanlar büyük bir medeniyet kurmuş ve zamanının en ileri uygarlığı olarak Avrupa ve Afrika topraklarının bir kısmına egemen olmuştur.³⁰ El-Kûnî'nin aktardığı Tannis ve Atlantis efsanesinin geçtiği mekân ise Büyük Sahra Çölü'dür. Özellikle Büyük Sahra Çölü'nün Tuareglerin yaşadığı bölüm de Kraliçe Tannis tarafından kurulan "Atlantidâ" isimli bir krallıktır. Bu imparatorluk da aynen Atlantis medeniyeti gibi efsanede ileri, müreffeh ve güçlü bir uygarlık olarak tasvir edilmektedir. Atlantidâ İmparatorluğu Afrika'da pek çok

²⁵ Eflatun, *Muhâverâtu Eflatun*, çev. Şevki Dâvud Temrâz (Beyrut: el-Ehliyye li'n-Neşri ve't-Tezîr, 1994), 406.

²⁶ Arvas, "Peygamber Kıssalarının Asliyeti Meselesi: Neden Atlantis Efsanesi Nuh Tufanının Aslı Değildir?", 587.

²⁷ David Keys, "Kingdom of the Sams", Erişim: 23 Kasım 2023.

²⁸ Carruba, "Mythical Realism in North African Fiction: Ibrahim Al-Koni's Gold Dust and The Bleeding of the Stone", 91.

²⁹ İbrahim el-Kûnî, *Nidâü'l-vakvâk* (Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1991), 133.

³⁰ Platon, *Timaios*, çev. Erol Güney - Lütfi Ay (İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001), 24.

bölgeyi hükmü altına almıştır.³¹ Her iki efsanede anlatılan uygarlık sahip oldukları gelişmişlik ve güç bakımından birbirine benzemektedir. Platon'un aktardığı efsanedeki Atlantis ülkesi yeşil, bereketli ve sulak topraklara sahip bir yerdir.³² Tuareg efsanesindeki Atlantidâ/Atlantis da aynı şekildedir ve Tannis, Atlantis kuyusundan fışkıran suyla çölü suyla doldurmuş, neticesinde Büyük Sahra Çölü ırmaklar, dereler ve göllerle dolu yemyeşil bir mekâna dönüşmüştür.³³ Bu açıdan da iki efsane birbirine benzemektedir. Yunanca Atlantis "Atlas'ın Kızı" anlamına gelirken³⁴ Tuaregler Tannis'e "Ay'ın Kızı" demektedir.³⁵ İki medeniyetteki bu isimlendirme benzerliği de ortak noktalardan biri olarak kabul edilebilir.

İki efsane arasındaki benzerliklerden biri de Atlantis ve Atlantidâ halkının tanrı soylu olmalarıdır. Atlantislilerin Tanrı Poseidon'un soyundan geldiği ifade edilmektedir.³⁶ el-Kûnî'nin aktardığı efsanede Cerementler Ay Tanrıçası Tannis'in soyundan gelen insanlar olarak tanıtılır.³⁷ Göçebe Tuareglerin kendilerini üstün görüp özellikle yerleşik hayat süren kavimleri küçümsemelerinin sebepleri arasında soylarının Tanrıça Tannis'e dayandığına olan inançları olduğu söylenebilir.

İki efsane arasındaki tüm bu benzerliklerin yanında çok önemli farklılıklar da vardır. İlk olarak Yunan mitolojisinde bahsedilen Atlantis, Atlas Okyanusu'nda bir kıta adadır. Tuareg efsanesindeki Atlantidâ uygarlığı ise bugünkü Büyük Sahra Çölü'nün bulunduğu yerde kurulmuş bir medeniyettir. Yunan mitolojisinde Atlantis medeniyetini kuran kişiden bahsedilmezken efsanenin Tuareg anlatısında medeniyeti kuran Tannis'tir. Klasik efsanede Atlantis ülkesinin ve içindekilerin sahibi olarak Poseidon gösterilir. Yani Atlantis medeniyeti yukarıdan, tanrıdan inmiş bir medeniyet olarak kabul edilir. Ama Tuareg efsanesi bize bir insanın tanrılaşmasını anlatır. Yani Tuareg Atlantis'inin kuru-

³¹ el-Kûnî, *el-Bî'r*, 55.

³² Platon, *Kritias*, 11.

³³ el-Kûnî, *el-Bî'r*, 55.

³⁴ Berlitz, *Atlantis'in Esrarı*, 14.

³⁵ el-Kûnî, *el-Bî'r*, 64.

³⁶ Platon, *Kritias*, 10.

³⁷ el-Kûnî, *Merâsî Üllis*, 94.

cusu insandır. Meşhur Atlantis uygarlığı bir gecede depremler ve tufanlarla sular altında kalıp yok olurken³⁸ Atlantidâ medeniyeti ise kırk gün süren kum fırtınaları sonucunda çöl kumları tarafından yutulup yok edilir.³⁹ Aradaki benzerliklerden yola çıkarak el-Kûnî ile aynı fikri paylaşıp Atlantis medeniyetinin Büyük Sahra'da yaşanmış olduğu kanaatine ulaşılabilirliği gibi var olan farklılıklar da iki efsanenin ayrı efsaneler olduğunu kuvvetlendirmektedir. Fakat farklı toplumların çok uzun geçmişte kalan aynı mitlerini kendi değişim yönüne göre yeniden biçimlendirme gücü ve imkânı da vardır. Bu açıdan kesin karar vermek imkânsızdır.

3. Atlantis ve Kayıp Cennet: Vav

Pek çok medeniyette izlerine rastlanan Atlantis efsanesi, insanların kendilerini nispet ettikleri bir ana vatanları olduğu, bu cennet vatanın bir şekilde yok olduğu ve ölünce insanların ana vatanları olan bu cennete gideceklerine olan inançlarını beslemektedir.⁴⁰ Benzer bir inanca el-Kûnî'nin romanlarında yansıttığı Tuareg kültüründe de rastlanır. Tuaregler kayıp vatanlarına "Vav" ismini vermişlerdir. Yazar eserlerinde bazen "Kayıp Cennet" adıyla bahseder bu efsanevi memleketten. Tuareg bedevilerinin göçebe olmalarının bir sebebi de kayıp "Vav"larına/cennetlerine ancak çölde dolaşarak ulaşabileceklerine olan inançlarıdır.⁴¹ Onlar bu dünya hayatını sürekli ilk atalarının kovulduğu cennetlerini arayarak geçirirler. Onu bir gün bulacaklarına olan inançları hayatlarının en önemli motivasyonu olmuştur.

Tuareglere göre İlk Ata'ları çölde susuzluk ve açlıktan ölmek üzereyken "Vav" vahasının sultanının adamları onu bulur ve efsanevi "Vav" vahasına götürürler. Sultan Tuareglerin İlk Ata'sını ağırlar, ona bir deve sürüsü verir ve kendi kız kardeşiyle evlendirir. Sultan, İlk Ata'ya, bir bahçeye deve sürüsünü sokmasını yasaklar. İlk Ata'yla evlenen sultanın

³⁸ Platon, *Timaios*, 25.

³⁹ el-Kûnî, *el-Bî'r*, 56.

⁴⁰ Berlitz, *Atlantis'in Esrarı*, 12.

⁴¹ Sâmîye 'Uleyvât, *et-Te'addü'dü'l-lügâvi ve's-savî fi Rubâ'iyeti'l-Husûf li İbrahim el-Kûnî* (Büzerîa: Camî'a el-Cezayir 2. Ebu'l-Kâsım Sa'dullah, Doktora Tezi, 2016), 72.

kız kardeşi aslında bu evliliğe hiç razı olmaz. Kocasının aklını çelerek onun develeri yasaklanan bahçeye sokmasına sebep olur. Buna öfkelenen sultan İlk Ata'yı "Vav" vahasından kovar. O günden bu yana bu cennet vaha bulunamaz.⁴²

Kayıp cennet "Vav" efsanesinin Hz. Âdem'in cennete konulması ve cennetten kovulmasıyla olan benzerliği çok açıktır. İslam'a göre ilk insan/ilk ata Hz. Âdem yememesi gereken bir meyveyi yediği için cennetten kovulur. Hadislere göre Hz. Âdem'in yasak meyveyi yemesinde ve dolayısıyla cennetten kovulmasında Hz. Havva'nın etkisi vardır.⁴³ Bu günahın sonucunda Hz. Âdem'le Hz. Havva dünyaya sürülür. Hz. Âdem'in çocukları olan insanlar tekrar ilk insan Hz. Âdem'in kovulduğu cennete gitmek için çabalamaktadır. Müslümanlar kendilerine verilen hayatı bu yitirdiği cennete kavuşmak için yaşar. Tuareglerin kayıp cennet "Vav" efsanesi ile İslam'daki Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın cennetten kovulması birbirine çok benzemektedir. Bu benzerlik Tuareglerin inançlarının ilahi kökenli olabileceği ihtimalini desteklemektedir.

Tüm Tuaregler çölde bir gün bu "kayıp cenneti" bulmak umuduyla dolaşır. Tuareglerden bazıları da bu "kayıp cennetin" Tannis'in kurduğu Atlantidâ Krallığı olduğuna inanır. Bu inancı el-Kûnî *el-Mecûs* romanının birinci cildinde şöyle yansıtır:

"- Evet. Ezelden beri gümüş, çöldeki geçerli paradır. Tannis ölüp çöl ülkesi kumlar altında kaybolunca güzel ninemiz aya gitti ve oraya yerleşti. En güzel yıldızda ölümsüz bir hayat sürdürdüğünün delili olsun diye oradan dünyadaki insanlara aydan bir parça gümüş gönderdi. Gümüş kutsal bir paradır, zira Tannis'in hediyesidir. Gümüşün rengi aynen ay ve çöl halkının yüzleri gibi hüznülüdür. Gümüş, parlak ve cilveli altının aksine sönük ve hüznülüdür.

- Fakat ülke... Nerede kaybolmuş?

- Kim bilir? Belki de kaybolmadı. Denildiğine göre Tannis'in kurduğu ülke vaat edilen Vav'ın ta kendisidir

- Vav kayboldu mu?

⁴² İbrahim el-Kûnî, *el-Mecûs* (Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1992), 1/217.

⁴³ Ahmed b. Ali b. Hacer el-'Askalânî, *el-Metalibu'l-'âliye bi zevâidi'l-mesânidi's-semâniye* (Riyat: Dâru'l-'Âsime ve Dâru'l-'Çays, 1998), 515.

- Kim bilir? Deniliyor ki Vav çölde bir yerlerde hala varlığını sürdürmektedir. Onu çok az insan görmüştür. Onlar da sırrı gizlemekte ve asla onun hakkında konuşmamaktadırlar. Bazıları da ilk atamızın Vav'ın sultanı tarafından oradan kovulduğu andan itibaren vaat edilen Vav'ın kaybolduğunu söylüyor.”⁴⁴

4. Tannis ve Atlantis Efsanesinin Dini Etkisi

Efsanelerle dinler ve inançlar arasında çok güçlü bir ilişki vardır. Zira efsanelerin en temel kaynaklarından biri inançlardır. “Efsane dini inançtan ortaya çıkar ve inancın doğal bir uzantısı olur. Efsane dini inancı açıklar ve zenginleştirir. İnancı bir kalıp halinde sabitler, böylece onu koruma altına aldığı gibi nesilden nesile aktarılır hale getirir.”⁴⁵ El-Kûnî'nin romanlarında aktardığı Tannis ve Atlantis efsanesi Tuareglerin İslam'dan önceki inançlarına ışık tuttuğu gibi bugüne olan yansımalarını da ortaya koymaktadır. Bu yansımalarından birisi din ve inançlar açısından toplumu etkilemesidir.

Efsanenin başkahramanı Kraliçe Tannis ölümünden sonra Tuareglerin ataları tarafından kutsallaştırılarak tanrıça haline getirilir ve inançlarında en etkili tanrıçaları olur. Tuaregler Tanrıça Tannis'e “Tannit” de derler. Bazı kaynaklar Tanrıça Tannit inancının Kuzey Afrika'ya Fenikeliler tarafından getirildiğini söylese de⁴⁶ el-Kûnî bunun tersini iddia eder bu inancı Fenike kolonisi olan Kartacalıların Libyalılardan aldığını ileri sürer.⁴⁷ Tanrıça olarak Tannit ismi el-Kûnî'nin romanlarında daha çok geçmektedir. Tannis/Tannit, Tuareglerin atalarının inancında aşk, güzellik ve bereket tanrıçasıdır.⁴⁸

Tanrıça Tannis inancı Tuareglerin hafızasında çok güçlü bir yere sahiptir. El-Kûnî'nin romanları okunduğunda, şirki asla kabul etmeyen

⁴⁴ el-Kûnî, *el-Mecûs*, 1/286.

⁴⁵ Firâs es-Sevvâh, *el-Ustûra ve'l-mâ'nâ* (Şam: Dâru Alâiddin li'n-Neşr ve't-Tevzî' ve't-Terceme, ts.), 24.

⁴⁶ Refik Kaan Üçler, *Batı Akdeniz'deki Egemenlik Mücadelesinde II. Kartaca Savaşının Rolü (MÖ 218-201)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 33.

⁴⁷ İbrahim el-Kûnî, *Nidâu mâ kâne ba'iden* (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2009), 100.

⁴⁸ İbrahim el-Kûnî, *es-Sehara* (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 1994), 1/19, 531.

ve bunu inanç temelini merkezi kılan İslam dinine girdikten sonra bile Tuareglerin bu inancı çeşitli görünümde halinde yaşatmaya devam ettikleri görülür.

Tuaregler hala Tannis'e dua etmeye devam etmektedir. Tannis'e dua romanlarda çok karşılaşılan bir ritüeldir. *El-Husûf* serisinin son cildinde kahramanlardan Accâr yabancıların Tannis'in çöldeki hazinelerini bulmasını engellemesi için yine Tannis'e dua eder.⁴⁹ Başka bir romanda ise kabile lideri parmağıyla kumlara Tanrıça Tannit'in sembolünü çizdikten sonra "Zamanın fitnesinden ve hikmetin akıllardan kaçıp gitmesinden bizi korusun Tanrıça!"⁵⁰ diyerek Tannit'e dua eder.

El-Kûnî'nin romanlarında aktardığı Tuaregler sadece dua ile yetinmez. Hayatlarında Tanrıça Tannis'in kutsallığını gösteren başka dini ritüeller de vardır. Tanrıça Tannis'e kurban kesmek ve adakta bulunmak bu ritüellerden biridir. Çöle gelen yabancıların çölü talan etmesini ve onun hazinelerini çalıp götürmesini engellesin diye Tannis'e dua eden Accâr'a Şeyh Ğûmâ, duasının kabul olması için bir kurban adanması gerektiğini tavsiye eder.⁵¹ Tannis'e sadece kurban adanmaz ona şükür anlamına gelecek başka şeylerin de adandığını görmekteyiz. Romanlardan birinde kendisine evlat doğuracak bir kadın bulduğunda Tanrıça Tannit'e şükretmek için bir ziyafet adayan kahramandan bahsedilir.⁵²

Tannis'e yemin etmek yine Tuareg kültüründe varlığını sürdüren dini görünümde biridir. Bazı yerlerde roman kahramanlarının işi İslami açıdan daha tehlikeli hale getirip bile isteye Allah'a (cc) değil Tannis adına yemin ettiğini belirtirken⁵³ bazen de Allah (cc) ile Tannis'e birlikte yemin ettikleri aktarılır.⁵⁴

Tannis inancının bir başka tezahürü Tuareglerin çeşitli belalardan korunmak için Tannis'e sığınmaları şeklinde kendini gösterir. Göz değmesinden korunmak için Tannis'in sembolü olan üçgen işaretini ki-

⁴⁹ el-Kûnî, *Nidâü'l-vakvâk*, 134.

⁵⁰ İbrahim el-Kûnî, *es-Sehara* (Beirut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 1995), 2/38.

⁵¹ el-Kûnî, *Nidâü'l-vakvâk*, 226.

⁵² el-Kûnî, *el-Bahs ani'l-mekâni'd-dâi*, 83.

⁵³ el-Kûnî, *el-Bi'r*, 108.

⁵⁴ İbrahim el-Kûnî, *el-Vâha* (Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1991), 264.

şinin alınına nakşedilirken⁵⁵ yine kötü ruhlardan korunmak için üçgen şeklinde muskaların kullanıldığından bahsedilmektedir.⁵⁶ Burada dikkat çeken bir husus da binlerce yıllık Tuareg âdeti olan üçgen şeklindeki muska kullanımı ile Anadolu'daki Türklerin yine yüzlerce yıllık geçmişe sahip olan muskalarının şekil yönünden benzerliğidir. Anadolu'da kullanılan muskalar da genelde üçgen şeklindedir.⁵⁷

Tuaregler Tannis'in ruhunun aya yerleştiğine ve buradan atalarına vahiy indirdiğine de inanırlar. Aya yerleşen Tannis Tuareglerin atalarına servetlerini çöl kumlarına saklamalarını vahyeder. Efsaneyle ilgili bu ayrıntıdan Şeyh Ğûmâ'nın haberi yoktur. Bunu Accâr'ın uydurduğunu söylediğinde Accâr, bu ayrıntıyı uydurmadığını Messâk Çölü'nde gezen herkesin bunu bildiğini söyler.⁵⁸

Tannis ve Atlantis efsanesi Tuareglerin bazı şeylere kutsallık yüklemelerinin de arka planında yer alır. Tuaregler gümüş madenine kutsallık yüklerken altın madenini ise lanetli ve uğursuz kabul ederler. Gümüşün kutsal sayılmasının altında bu madenin Tannis ve ay ile olan ilişkisi vardır. Efsaneye göre Tannis dünyada öldükten sonra aya yerleşir. Dünyadaki nesline yani Tuareglerin atalarına yıldızların en güzelinde ölümsüz güzel bir hayat yaşadığını bildirmek için aydan bir parça gümüşü dünyaya gönderir.⁵⁹ Bu sebepten Tuareglerin yanında gümüş kutsaldır.

El-Kûnî Tanrıça Tannis'in mumyasının bulunduğundan bahsederek bunun tarihi açıdan ne kadar önemli olduğunu iki keşif arasında yaptığı kıyaslamayla aktarmak ister. Ona göre Tanrıça Tannis'in mumyasının keşfi Tutankamon'un mumyasının keşfinden daha önemli ve değerlidir.⁶⁰

⁵⁵ el-Kûnî, *Nidâun mâ kâne ba'iden*, 354.

⁵⁶ el-Kûnî, *Nidâun mâ kâne ba'iden*, 120.

⁵⁷ Neslihan Korkmaz, "Tokat Müzesindeki Muskalıklar", *Muska Kitabı* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017), 126.

⁵⁸ el-Kûnî, *Nidâü'l-vakvâk*, 109, 112.

⁵⁹ el-Kûnî, *el-Mecûs*, 1/286.

⁶⁰ el-Kûnî, *Nidâü'l-vakvâk*, 133.

5. Tannis ve Atlantis Efsanesinin Kültürel Yansımaları

Tannis ve Atlantis efsanesinin başkahramanının eski Libyalılar tarafından tanrılaştırılmasının dini inanca etkileri yanında kültürel tezahürleri de vardır. Tuaregler bu inancı sosyal hayatlarının farklı alanlarına yansıtmış ve Müslüman olduktan sonra da bu davranışları sergilemeye devam etmiştir. Şaşkınlık ve hayret durumlarında Tanrıça Tannis'e seslenmek Tuareg âdetleri arasında gösterilmektedir. Kulağı dikkat çekici derecede büyük olan birini gören kahramanlardan biri şaşkınlığını, “Ey çöl tanrıçası Tannit! Kulakları ne kadar büyük ve çirkin.”⁶¹ diye ifade ederken bir başkası “Ey Tanrıçamız Tannit! Bu boş arazinin taşları ne kadar saldırgan.”⁶² diyerek yürüdükleri arazinin taşlık yapısının verdiği eziyeti dile getirmektedir.

Tuareg toplumunda yaygın âdetlerden biri de Tanrıça Tannis'in sembollerinin yaygın kullanımınıdır. Tuaregler üçgen işaretini ve kenar uzunlukları eşit artı işaretini tanrıçaları Tannis'in en yaygın sembolleri olarak kullanırlar. Üçgen işareti el-Kûnî tarafından ilk dinlerin yani doğa dinlerinin sembolü olarak tanıtılır. Bu işaretin dışı bir varlığa inanmakla ilişkili olduğunu ve bu işaretin dişiliği ve doğurganlığı temsil ettiğini ifade eder.⁶³ Artı işareti de Tuareglerde dişiliğin sembolüdür. Tuareg alfabesinde (+) işareti (te) harfini gösterir. Tuareg lisanında tüm dişil kelimeler (te) harfiyle başlar.⁶⁴

Bu semboller Tuaregler tarafından çok farklı alanlarda kullanılır. Muskaların üçgen şeklinde olması ve göz değmesinden korunmak için alınlara üçgen işareti çizimleri söz konusudur. Bunların yanında üçgen ve artı işaretleri kılıç kınına ve kilim üzerine,⁶⁵ kumaş üzerine,⁶⁶ vahadaki surların duvarları üzerine,⁶⁷ evlerin duvar köşelerinin üst taraflarına,⁶⁸

⁶¹ el-Kûnî, *el-Bahs ani'l-mekâni'd-dâi*, 232.

⁶² el-Kûnî, *es-Sehara*, 2/11.

⁶³ el-Kûnî, *Ma'zûfetü'l-evtâri'l-mezmûme*, 86,87.

⁶⁴ el-Kûnî, *Ma'zûfetü'l-evtâri'l-mezmûme*, 87.

⁶⁵ el-Kûnî, *el-Mecûs*, 1/71, 138.

⁶⁶ el-Kûnî, *es-Sehara*, 1/21.

⁶⁷ el-Kûnî, *el-Bahs ani'l-mekâni'd-dâi*, 188.

⁶⁸ el-Kûnî, *es-Sehara*, 2/189.

sarık üzerine,⁶⁹ kaya üzerine,⁷⁰ keten elbise üzerine,⁷¹ eyerin üstüne,⁷² muska kılıflarına, kadınların başörtülerine, kılıçların üstüne, kadınların elbiselerine⁷³ ve develerin baldırlarına⁷⁴ Tannis Tanrıçasının sembolü olarak nakşedilir.

Tuaregler üçgen ve artı sembollerini kendilerine uğur getirsin ve kötülüklerden korusun diye kullanmalarının yanında doğada gördükleri bu işaretleri de kendi tanrıçalarıyla ilişkilendirmekten geri kalmazlar. Gökyüzünde kuşların oluşturduğu üçgen şeklini yolculuklarının başarıyla gerçekleşmesi için kuşların Tanrıça Tannis'e dua etmesi olarak yorumlarlar.⁷⁵

Tuaregleri diğer tüm milletlerden ayıran en önemli özellik erkeklerin gözleri hariç yüzlerini bir peçeyle örtme âdetidir. Bu toplumda kadınlar yüzleri açık gezerken erkekler yemek yerken bile yüzlerindeki peçeyi açmazlar. Bu âdetin tarihsel kökleri Tannis ve Atlantis efsanesine dayanır. Tannis, Atlantidâ İmparatorluğu'nu kurunca kadınlar yönetim işlerini üstlenir. Kadınlar savaşa katılır erkekler ise evde oturur. Bu durumdan utanç duyan erkekler yüzlerini örtmeye başlar.⁷⁶ Atlantidâ ülkesinde erkeklerin evde oturup ev işleriyle uğraşması, kadınların erkeklere hükmederek ülkeyi yönetmesi, savaşlara katılıp esir alması "Amazonlar" efsanesini hatırlatmaktadır. Amazonların ilk olarak Libya'da ortaya çıktığını aktaran⁷⁷ hikâyelerle el-Kûnî'nin aktardığı Atlantis efsanesi bu açıdan birbirini desteklemektedir.

Atlantis efsanesinin kültürel yansımalarından biri de Tuareg sosyal düzeninin anaerkil bir yapıya sahip olmasıdır. Tuareglerin en büyük tanrılarının dişi olması, Tannis ve Atlantis efsanesinde anlatılan

⁶⁹ el-Kûnî, *Anûbis*, 140.

⁷⁰ İbrahim el-Kûnî, *Men ente eyyühe'l-melâk* (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2009), 174.

⁷¹ İbrahim el-Kûnî, *'Uşbu'l-leyl* (Beyrut: Dâru'l-Multekâ li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr, ts.), 66.

⁷² el-Kûnî, *es-Sehara*, 1/53.

⁷³ el-Kûnî, *es-Sehara*, 1/123, 136.

⁷⁴ el-Kûnî, *Anûbis*, 57.

⁷⁵ el-Kûnî, *es-Sehara*, 1/39, 40.

⁷⁶ el-Kûnî, *el-Bî'r*, 55.

⁷⁷ Gökhan Tok, "Söylencelerin Kadın Savaşçıları Amazonlar", *Tübitak Bilim ve Teknik e-Dergisi* 404 (2001), 76.

Atlantidâ Krallığı'nın hükümdarının kadın olması ve bu krallıkta kadınların egemen olması Tuareglerdeki anaerkil yapının izahı olarak değerlendirilebilir.

Bu toplumda kadınların üstün bir yeri vardır. En üst yönetim makamlarına gelebilir. Eğitim işleri kadınlardan sorulmaktadır. Tuareg bir kadın kendinden aşağıdaki bir tabakadan biriyle evlendiğinde o soyluluğundan bir şey kaybetmezken kocası onun tabakasına çıkar. Düğünü kız evi yapar. Evlendikten sonra kadın bir ile beş yıl arasında kendi ailesinin evinde kalır.⁷⁸ Asalet, soy ve miras babadan değil anadan evlatlara geçer. Tuareglerde sultanın yönetim bakımından vârisi kız kardeşinin çocuklarıdır. Sultanın kendi oğulları veya erkek kardeşleri yönetime geçemez.⁷⁹

Tannis ve Atlantis efsanesinin etkisi bölgenin çok önemli bir şehrine verilen isimde de görülür. Bu şehre verilen isim daha sonra bir ülkenin adı olarak anılmaya başlamıştır. Tanrıça Tannis'in ismi ona hürmeten Tunnis şehrine verilmiştir. Bu şehri kuran kişinin Kraliçe Tannis olduğuna inanılmaktadır. Sonraları bu şehrin ismi bugün Tunus diye bilinen bölgenin adı olmuştur. Ayrıca Tunus isminin Tannis'ten geldiğini ilk söyleyen Herodot'tur.⁸⁰

Tannis ve Atlantis efsanesi Tuaregleri her alanda etkilemiş bir efsanedir. Bu efsane Tuareglerin edebiyatını da etkileyerek benzer ürünler ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Daha sonra oluşturulan bir efsanenin kahramanları çalışmaya konu olan efsanenin kahramanlarının isimlerini aynen alırken sonraki efsanedeki bazı konular da orijinal efsanedeki konularla birebir aynıdır. Bu efsane başka bir efsanenin kahramanlarının Tannis ve Atlantis isimleriyle teşekkül etmesine vesile olmuştur. Bu efsane cinlerden bir kadınla evlenen Akkâ isimli bir kabile reisinin ikiz çocuklarına Tannis ve Atlantis efsanesinden esinlenerek ikizler arasında ölümsüz bir kardeşlik bağı oluşsun diye Tannis

⁷⁸ Halime Dehmânî, *el-Mukaddes ve tecelliyâtühü fi kitâbâti İbrahim el-Kûnî* (Sidî Belabbas: Câmi'a Cîlîli Liyâbes, Doktora Tezi, 2018), 151.

⁷⁹ Muhammed Tandoğan, *Afrika'nın Kuzeyini Güneyinden Ayıran Toplum Tevârikler ve Stratejik Konuları: Osmanlı-Tevârik Münasebetleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 45, 77.

⁸⁰ el-Kûnî, *Ma'zûfetü'l-evtâri'l-mezmûme*, 86, 189.

ve Atlantis isimlerini verdiğiinden bahseder. Ayrıca bu efsane Akkâ'nın ikizlerinin cin annelerinin şerrinden korumak için verdiği mücadeleyi aktarır.⁸¹ Yine orijinal Tannis ve Atlantis efsanesine atıf yapılarak Akkâ'nın kızı Tannis ile çölde bir vahanın emiri arasında geçen şu diyalog aktarılır:

“- Kardeşi Atlantis beyaz, ince bir deveye ve altından bir kılıca sahip olmadıkça Tannis'le evlenemeyeceksin.”

Orada Vantehîr kurnaz kadının sinsiliğine gülümsedi. Sarığının sarkan ucu yere değene kadar eğildi sonra başını biraz kaldırarak Tannis'in gölgesine cevap verdi. Sinsi gülümsemesi hala gözlerinde parlıyordu.

“- İstedğin şey senindir hanımefendim.

- Değerlisi Atlantis altın ipliklerle süslü bir semer sahibi olmadıkça Tannis'le evlenemeyeceksin.

- İstedğin şey senindir hanımefendim.

- Emir, Atlantis'in eline yüz köle ve on tane yardımcı vermedikçe Tannis'le evlenemeyeceksin.

- İstedğin şey senindir hanımefendim.

- Emir, sevgili Atlantis'in Tannis'in yanında ebediyen kalacağına yemin etmedikçe Tannis'le evlenemeyeceksin.

- İstedğin şey senindir hanımefendim.”⁸²

Böylece hem ilk efsanede hem de onun etkisinin açıkça görüldüğü bu efsanede Tannis ve Atlantis kardeşler arasındaki destansı kardeşlik bağı ve sevgisi vurgulanmaktadır.

El-Kûnî'nin romanlarında efsaneyle ilgili sık tekrarlanan bir diğer sahne ise Tannis ile kumasının annesi arasında yaşanan ve Tannis'in intikam alma konusunda nasıl sınır tanımadığını anlatan sahnedir. Kendisini ve kardeşi Atlantis'i öldürmek isteyen kumasını öldüren Tannis kumasının etini hediye diye kumasının annesine gönderir. Kadın kızının eti olduğunu bilmeden onu pişirir ve yemeye hazırlanır. Bu sırada Tuareg efsanelerinde özel bir yeri olan “mulamula” kuşu kumanın annesinden bir parça et ister. Eğer ona et verirse kendisinin de anneye bir sır söyleyeceğini aktarır. Ama kadın kuşu dinlemez ona etten vermez.

⁸¹ el-Kûnî, *es-Sehara*, 1/154.

⁸² el-Kûnî, *es-Sehara*, 1/178.

Kendisi kızının etini yer. Yemek bitince mulamula kuşu kadına yediği etin kendi kızının eti olduğunu bildirir.⁸³ Efsane, Tuareglerin bazı hayvanlara verdikleri değeri ve yükledikleri kutsallığı izah etmektedir.

Sonuç

Araştırma neticesinde İbrahim el-Kûnî'nin mensubu olduğu Tuareg kabilesinin efsanelerini çok sık kullandığı görülmüştür. Böylece Tuareg kültürünün unutulmaması ve dünyaya açılmasında hayati bir rol üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu efsaneler içinde onun en çok bahsedip atıf yaptığı efsanelerden birinin Tannis ve Atlantis efsanesi olduğu tespit edilmiştir. Bu efsane ile Yunan mitolojisindeki Atlantis efsanesi arasında benzer yönlerin farklı yönlerden daha fazla olduğu görülmüştür. Bu benzerliklerin Atlantis ülkesinin Kuzey Afrika'da olduğunu iddia eden görüşleri desteklediği anlaşılmıştır. Tannis ve Atlantis efsanesinin Tuareglerin dini, tarihi ve kültürü açısından son derece önemli olduğu, bu efsanenin bugün Tuareg toplumunun maddi ve manevi hayatında etkilerini açıkça gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu efsanenin Tuareglerin dini inançları, soyları, sosyal yapıları ve örf ve âdetlerine ışık tuttuğu anlaşılmıştır.

Tannis ve Atlantis efsanesinin kahramanlarından Tannis'in Tuareglerce Ana Tanrıça olarak kabul edildiği anlaşılmıştır. Efsane tarafından biçimlendirilen bu Tanrıça Tannis inancının Tuareg dini inanç ve pratiklerine yansıyan en belirgin inanç olduğu, Tuareglerin duaları, adakları, kurbanları ve yeminleri gibi dini ritüellerinde Tanrıça Tannis inancının yansımalarının olduğu görülmüştür. Tuareglerin inancında üçgen ve artı işaretinin Tanrıça Tannis'in sembolü olduğu, bu sembollerin duvarlar, elbiseler, eyerler ve kılıçlar gibi Tuareglerin kullandıkları eşyalar ve yaşam alanlarında çok sık kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Efsanenin etkisinin sadece dini inanç ve davranışlar üzerinde sınırlı kalmadığı, Tuareglerin tarihi ve bazı temel özelliklerine kaynaklık ettiği ortaya konmuştur. Tuaregleri dünyadaki diğer tüm milletlerden ayıran özellik, erkeklerinin yüzlerini peçeyle kapatmalarıdır ki özelliğin

⁸³ İbrahim el-Kûnî, *el-Mecûs* (Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1992), 2/176.

bu efsaneye dayandığı sonucuna ulaşılmıştır. Efsaneyle Tuareg sosyal yapısı arasında kurulan başka bir güçlü ilişkinin ise Tuareglerde var olan anaerkil yapı olduğu tespit edilmiştir. Yönetimin kız kardeşin oğluna miras kalmasının da efsanenin Tuareg idari yapısına olan etkilerinden biri olduğu görülmüştür. Tevariklerin bu efsaneye dayanarak tarihlerini inşa ettikleri ve M.Ö. 3000 yıllarına kadar tarihlerini götördükleri sonucuna varılmıştır. Tüm bu verilerin Tannis ve Atlantis efsanesinin Tuareg inancı, kültürü, tarihi ve sosyal ve siyasi yapısı üzerindeki etkisini açıkça ortaya koyduğu tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Allen, Roger. “er-Rivâyetü'l-Arabiyye ve't-Terceme”. *er-Rivâyetü'l-Arabiyye*. 1/253-267. Kuveyt: el-Meclisü'l-Vatâniyyü li's-Sekâfe ve'l-Funûn ve'l-Âdâb, 2008.
- Arvas, Hamdullah. “Peygamber Kıssalarının Asliyeti Meselesi: Neden Atlantis Efsanesi Nuh Tufanının Aslı Değildir?”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/25 (Aralık 2020), 575-593.
- Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer. *el-Metâlibu'l-Âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*. 2 Cilt. Riyat: Dâru'l-Âsime ve Dâru'l-Gays, 1998.
- Berîk, ed-Dâviye. “Usturatü'l-Fezâi's-Sahrâvî fi Rivâyâti İbrahim el-Kûnî”. *Mecelle Cîli'd-Dirâsâti'l-Edebiyye ve'l-Fikriyye* 68 (2021), 91-103.
- Berlitz, Charles. *Atlantis'in Esrarı*. çev. Belkıs Çorakçı. Milliyet Yayınları, 1976.
- Carruba, Elena İmen. “Mythical Realism in North African Fiction: İbrahim Al-Koni's Gold Dust and The Bleeding of the Stone”. *Journal of Comparative Literature And Aesthetics* 41/1-2 (2018), 89-107.
- Dehmânî, Halime. *el-Mukaddes ve tecelliyâtühü fi kitâbâti İbrahim el-Kûnî*. Sîdî Belabbas: Câmî'a Cîlâli Liyâbes, Doktora Tezi, 2018.
- Editör. “İbrahim el-Kûnî”. *Sheikh Zayed Book Award*. 2008. Erişim 18 Aralık 2023. <https://www.zayedaward.ae/ar/previous.editions/winners/dr.ibrahim.al.kawni.aspx>
- Eflatun. *Muhâverâtu Eflatun*. çev. Şevki Dâvud Temrâz. 5 Cilt. Beyrut: el-Ehliyye li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1994.
- Hayat, Bin Uğayden. *Âlemu's-serdi fi rivâyeti's-Sehara C: 1-2 li İbrahim el-Kûnî*. Guelma: Cami'a 08 May 1945, Yüksek Lisans, 2017.

- Herodotos. *Herodot Tarihi*. çev. Müntekim Ökmen. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1973.
- Julien, Charles-André. *Târihu İfrîkiyyâ eş-şimâliyye*. çev. Muhammed Mezâlî - el-Beşîr bin Sellâme. el-Müessesetü Tâvâlt es-Sekâfiyye, 2. Baskı, 2011.
- Keys, David. "Kingdom of the Sans". Erişim: 23 Kasım 2023. archive.archaeology.org/0403/abstracts/sands.html
- Korkmaz, Neslihan. "Tokat Müzesindeki Muskalıklar". *Muska Kitabı*. 121-138. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.
- Kûnî, İbrahim. *Anûbîs*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2002.
- Kûnî, İbrahim. *el-Bahs ani'l-mekâni'd-dâir*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2003.
- Kûnî, İbrahim. *el-Bi'r*. 1 Cilt. Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1991.
- Kûnî, İbrahim. *el-Mecûs*. 2 Cilt. Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 2. Baskı, 1992.
- Kûnî, İbrahim. *el-Vâha*. 2 Cilt. Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 2. Baskı, 1991.
- Kûnî, İbrahim. *er-Rabbetü'l-haceriyye*. Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1992.
- Kûnî, İbrahim. *es-Sehara*. 2 Cilt. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 1995.
- Kûnî, İbrahim. *Ma'zûfetü'l-evtâri'l-mezmûme*. Beyrut: Dâru Suâl li'n-Neşr, 2016.
- Kûnî, İbrahim. *Men ente eyyühe'l-melâk*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2009.
- Kûnî, İbrahim. *Merâsi Úlîs*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2004.
- Kûnî, İbrahim. *Nâkatullah*. Beyrut: Dâru Suâl li'n-Neşr, 2015.
- Kûnî, İbrahim. *Nidâu mâ kâne bâ'idan*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2. Baskı, 2009.
- Kûnî, İbrahim. *Nidâü'l-vakvâk*. 4 Cilt. Limasol: Dâru't-Tenvîr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 2. Baskı, 1991.
- Kûnî, İbrahim. *Sevbün lem yüdenne bi semmi'l-hiyât*. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2012.

- Kûnî, İbrahim. *‘Uşbu’l-leyl*. Beyrut: Dâru’l-multekâ li’t-Tıbâ’a ve’n-Neşr, ts.
Mes’ûd, Mîhâil. *el-Esâtîru ve’l-mu’tegadâtü’l-Arabiyye*. Beyrut: Dâru’l-İlmi li’l-Melâyîn, 1994.
- Mukadder, İlhâm - Hâcîh, Sihâm. *el-Bünyetü’s- serdiyye fî rivâyeti “el-Verem” li İbrahim el-Kûnî*. Mısila: Cami’a Muhammed Budiyâf, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Platon. *Kritias*. çev. Erol Güney - Lütfi Ay. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001.
Platon. *Timaios*. çev. Erol Güney - Lütfi Ay. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001.
- Sâih, Su’âd el-Meşşât. “er-Rivâyetü’l-Lîbiyye: en-Neş’e ve’t-tatavvur”. *Mecelle el-ekâdemiyye li’l-‘ulûmî’l-insâniyye ve’l-ictimâ’iyye* 9 (2015), 59-69.
- Sevvâh, Firâs. *el-Ustûra ve’l-ma’nâ*. Şam: Dâru Alâiddîn li’n-Neşr ve’t-Tevzî ve’t-Terceme, ts.
- Şerîf, ‘Ukkâzî. *es-Sahrâ ve tâkatühü’t-termîziyye fî a’mâlî İbrahim el-Kûnî*. Vurk-la: Cami’a Kâsîdî Mirbâh, Doktora Tezi, 2018.
- Tandoğan, Muhammed. *Afrika’nın Kuzeyini Güneyinden Ayıran Toplum Tevârikler ve Stratejik Konumları: Osmanlı-Tevârik Münasebetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Tok, Gökhan. “Söylencelerin Kadın Savaşçıları Amazonlar”. *Tübitak Bilim ve Teknik e-Dergisi* 404 (2001), 76-79.
- ‘Uleyvât, Sâmiye. *et-Te’addüdü’l-lüğavî ve’s-savtî fî Rubâ’iyyeti’l-Husûf li İbrahim el-Kûnî*. Bûzerîa: Cami’a el-Cezayir 2. Ebu’l-Kâsım Sa’dullah, Doktora Tezi, 2016.
- Üçler, Refik Kaan. *Batı Akdeniz’deki Egemenlik Mücadelesinde II. Kartaca Savaşının Rolü (MÖ 218-201)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Summary

This article discusses the frequent themes of the Tannis and Atlantis legends in the works of the renowned Libyan novelist Ibrahim al-Qûnî. Born in 1948 in the Gadamis province of southern Libya, al-Qûnî, of Tuareg descent, went to Russia in 1970 to pursue his higher education after completing his primary and secondary education in Gadamis and Sebha provinces. He completed his master’s degree at the International

Gorky Literature Academy in Moscow in 1977. Starting his writing career at a young age, al-Qūnī has contributed to numerous magazines and newspapers. He has served in various capacities at the Libyan embassies in Russia, Poland, and Switzerland. Currently residing in Spain, he continues his literary pursuits.

Al-Qūnī is a highly acclaimed writer, receiving numerous national and international awards. Proficient in eight foreign languages, he is a versatile literary figure, producing works in the genres of novels, stories, history, language, and philosophy. He has gained recognition among global literary circles, particularly for his novels, establishing himself as one of the esteemed Arab writers. His value and the significance of his works have been acknowledged and praised not only within the Arab world but also in the Western literary sphere, with many Arab and foreign literary critics speaking highly of him.

Understanding al-Qūnī's novels requires familiarity with his tribe, the Tuaregs, and their beliefs, culture, and history. Al-Qūnī is deeply rooted in his tribe and has dedicated his entire writing career to preserving and promoting its culture, history, civilization, and belief system. The themes, settings, and characters in his novels are largely drawn from Tuareg history and culture, with the focus on the Sahara Desert and its people, particularly the Tuareg tribe to which he belongs. He is the only Arab novelist to extensively explore the desert in his works, portraying it not as barren and lifeless but as a vibrant, mythical place filled with life and legends. He has been instrumental in advancing and enriching Arab literature by centering his works on the desert and its inhabitants.

The Tannis and Atlantis legend is one of the oldest and most deeply rooted legends among the Tuaregs. The primary aim of this study is to examine the influence of the "Tannis and Atlantis" legend as portrayed in al-Qūnī's novels on Tuareg culture. Through these novels, especially in terms of religion, culture, and history, the study aims to determine the place and impact of this legend within Tuareg society. Additionally, the study seeks to explore the contemporary manifestations of this legend in Tuareg life. The research attempts to establish a close relationship be-

tween the belief in “Tannis,” the greatest goddess of the Tuaregs in ancient times, and the myths of the “First Ancestor” and the “Lost Paradise Waw,” which form the basis of Tuareg history and lineage. Revealing the deep connections between the “Tannis and Atlantis” legend and the distinctive cultural traits of the Tuaregs, such as the veiling of men’s faces and their matriarchal social structure, is also among the objectives of the study. Furthermore, the study aims to compare the “Tannis and Atlantis” legend in Tuareg culture with the “Atlantis legend” in Greek culture, seeking to identify similarities and differences between these two legends and addressing the question of whether they are the same myth.

The article examines al-Qūnī’s novels that touch upon the Tannis and Atlantis legend. The mythical elements, characters, settings, events, and themes in the novels are compared with their original written form as presented in Plato’s Dialogues. Additionally, the study supports the effects of the legend on Tuareg culture and al-Qūnī’s literary style with other academic studies and sources.

The article consists of an introduction, sections on “The Tannis and Atlantis Legend”, “Atlantis in Plato and al-Qūnī”, “Atlantis and the Lost Paradise: Waw”, “The Religious Influence of the Tannis and Atlantis Legend”, and “The Cultural Reflections of the Tannis and Atlantis Legend” followed by concluding remarks.

As a result of the research, it is observed that al-Qūnī frequently utilizes the legends of the Tuareg tribe in his works, with the Tannis and Atlantis legend being one of the most referenced and cited legends among them. The study concludes that there are more similarities than differences between this legend and the Atlantis myth in Greek mythology. It is also evident that Tannis, one of the heroes of the Tannis and Atlantis legend, is revered by the Tuaregs as the Mother Goddess, and her belief system is the most prominent belief reflected in Tuareg religious beliefs and practices. Furthermore, it is revealed that the influence of the legend extends beyond religious beliefs and behaviors, contributing to the history and fundamental characteristics of the Tuaregs.